

Anteckningar om Ravenäs

Beträffande namnet Ravenäs är det väl ingen tvekan om att efterledet betyder just näs. Förledet "Rav" kan enligt SAOB (Svenska akademins ordbok) ha två betydelser. Den ena är klut, trasa, remsa, eller en bit av hälleflundrans feta kött intill fenorna(!). Den andra betydelsen är bärnsten. I ordboken över medeltidssvenskan hittar jag bara den sistnämnda betydelsen. I bägge fallen skrevs ordet tidigare som "raf". Ravenäs har långt in på 1800-talet skrivits Rafwenäs, Raffnääs, Rafnäs och liknande. Jag har från 1600-talet sett stavningen Raffuanäs. SAOB nämner exempelvis också formen "raffuet" (singularis, bestämd form), dvs med betydelsen "bärnstenen". Egentligen borde man be om synpunkter från en ortnamnsforskare eller fackman i nordiska språk, men jag väljer att tro på att förledet i Ravenäs betyder bärnsten. Någon gång långt tillbaka, när landhöjningen inte var så långt framskriden som idag, var Ravenäs uppenbarligen ett näs. Det stämmer också med topografin. Man kan då tänka sig att människorna gick och plockade bärnsten vid strandkanten på näset. Troligen får man gå tillbaka till vår tideräknings början, dvs järnålder. Det är inte omöjligt att namnet alltså är ett par tusen år gammalt. (David Fogelberg i Västerum har lovat att mejla över tabeller över landhöjningen så att man kan räkna ut när Ravenäs var ett näs.)

Första gången Ravenäs nämns i de mantalslängder som finns tillgängliga i ArkivDigital är 1646 då Joen var torpare där. Men han var inte förste kände brukaren på Ravenäs. I ett brev från Ulf Trysdal i Västervik, inlämnat till läns museet i Kalmar, refererar han till ett tingsprotokoll från Tjust häradsrätt 27 februari 1662 angående gränstvister mellan Ravenäs och Skedshults åboar. Inte minst intressant var följande passus:

"Erich Olsson berättar och, att på den platsen der Rafnäs Tiärudahl nu ståår, haffuer Staffan i Skedshult hafft een Swedh ohngefehr Ett åhr effter Wästerwijks afbrännande, och då war Rafnäs inthet bygd..."

Med största sannolikhet var det danskarnas plundring och bränning av Västervik år 1612 som åsyftades. Man vet att Staffan var bonde i Skedshult åtminstone så tidigt som 1617, för i Tjust häradsrätt stadgades då att Staffan och Nils i Skedshult skulle hålla gästgiveri i byn. När Staffan svedjade 1613 fanns alltså inga byggnader på Ravenäs!

På flera ställen i tingsprotokollet i fråga berättas om hur torparen Carl i Ravenäs har huggit skog både för att få timmer och för att svedja. Skedshults ägare Otto von Sack hade då personligen tillsammans med Skedshultsbönderna åkt till platsen och huggit sönder timret till ved då man ansåg att Carl hade inkräktat på Skedshults ägor. I tingsprotokollet anges att händelsen ägde rum omkring 30 år tidigare, det vill säga omkring år 1632.

Av det här bör man kunna dra slutsatsen att Ravenäs hade legat öde, men att ett torpställe bygges åt Carl någon gång mellan 1613 och ca. 1632.

För att fullständigt reda ut ägarförhållandena för Ravenäs borde man ha tillgång till jordeböckerna. Man kan skaffa ett abonnemang hos Riksarkivet/SVAR för att kunna ta del av jordeböckerna online, men det har jag (ännu) inte gjort. Klart är att Ravenäs på 1600-talet tillhörde Vinäs säteri. Vid Tjust Häradsrätts höstting 1698 begärde den hårdföra Lewenhaupt-änkan, grevinnan Anna Maria Kruus, "attestatum" på att hennes fräsegårdar var ograverade, vilket hon också fick. På den långa listan av hemman som låg under Vinäs fanns Ravenäs. Efter grevinnans död följde flera generationer Lewenhauptar som ägare till Vinäs-godset. När Ravenäs övergick i Forsbys (Forsby säteri, V:a Eds socken) ägo har jag ännu inte hittat några säkra uppgifter om, men det verkar faktiskt som om det skedde först på slutet av 1700-talet. I mantalslängderna står det plötsligt 1765 att Ravenäs "brukas under Stensnäs" (Stensnäs säteri i Ukna socken). Brita Maria Boije på Stensnäs hade ett par år tidigare blivit änka efter dåvarande ägaren major Rutenschiöld. Hon gifte sig igen 1776 med Karl Petersen, ett par år senare adlad af Petersens. Sista året som mantalslängderna uppger att Ravenäs brukades under Stensnäs var 1778. I mantalslängden året efter, 1779, är märkligt nog kyrkoherden i Lofta, Friedrich Johan Hultner, införd under Ravenäs. I marginalen står "bor på Stengårdsnäs, Lofta socken". Stengårdsnäs var såvitt jag vet prästgården, i alla fall på den tiden. Hur detta med Loftaprästen och Ravenäs hänger ihop vet jag inte, men det kan tilläggas att von Knorrings på Forsby hade anknytning till Lofta, och kartorna över Ravenäs 1779–1780 anger ju Jöran Isaac von Knorring som ägare till Forsby och Ravenäs.

Forsby säteri ägdes på 1600-talet av två generationer Bagge. År 1708 köptes Forsby av brukspatron Isak de Besche, som dog 1719. År 1729 köptes godset av överstelöjtnant Isaac von Knorring, som dock residerade på Ottinge säteri i

Lofta socken, där han och hustrun också småningom begravdes. När Isak dog 1755 ärvdes Forsby av den excentriske sonen Jöran Isaac von Knorring.

I sin bok "Socknar och Gårdar i Tjust" skriver Claes-Göran Petersen att "Ravenäs är en avsöndring från Skedshult", och jag har funnit belägg för att Skedshultsbönderna gjorde anspråk på Ravenäs bl.a. i början av 1700-talet och så sent som vid storskiftet 1773. De ansåg att Ravenäs låg inom Skedshults bolby och motsatte sig vid storskiftet en definitiv gränsmarkering mot Ravenäs. Möjligen är det då så att Jöran Isaac von Knorring på Forsby cirka 1778–79 hade köpt Ravenäs av ägarna till Stensnäs, och för att undanröja alla tvivel om Ravenäs tillhörighet lät begära ägomätning (jmf karta från 1779).

Jöran Isaac von Knorring var som nämnts en mycket speciell person. Han var i politiskt hänseende oenig med Hultners efterträdare som präst i Lofta, Adolf Stenhammar, och lät på 1790-talet, uppenbarligen i stort vredesmod, gräva upp sina föräldrars kvarlevor på Lofta kyrkogård och flytta dem till en grav vid Äspebro, som är belägen vid Vindån någon kilometer sydost om Forsby slott. Där blev han också själv begravd efter sin död 1797, och den pampiga gravstenen är lätt tillgänglig för beskådan nära vägen mellan Forsby och Håcklova.

Forsby ärvdes av von Knorrings systerson Otto Wilhelm Lybecker. Hans efterkommande var ägare till Forsby ända till 1917 då godset ärvdes av släktingen Ebba Bergensträhle och småningom den ogifta dottern Karin, "fröken Karin", som jag minns att hon brukade benämnas. Hon testamenterade gården till inspektorns familj som för ett antal år sedan sålde Forsby till en Östersten, tillika ägare av bl.a. Hornsbergs egendom i Tryserums socken. På Forsby bedriver numera Österstens kycklinguppfödning i stor skala. Då inspektör Sven Olssons barn Anneli och Per sålde Forsby, köpte Per Vinö säteri i Lofta socken och dottern Anneli med make Kåre Svensson behöll Ravenäs där de numera är bosatta.

Så till dem som bebodde Ravenäs. Jag har i många år på lediga stunder försökt rekonstruera en "husförhörslängd" för Ukna socken under 1700-talet. För detta har jag bland annat använt mig av mantalslängder och ministerialböcker för Ukna socken. Jag har nått fram till mitten av 1760-talet, och tanken är att det skall bli en så fullständig redogörelse som möjligt av Uknas befolkning på 1700-talet med husförhörslängderna som förebild. För Ravenäs del har jag nu skrivit

av mantalslängderna fram till 1779, och dessutom ögnat igenom dem fram till 1800. De två senaste seklernas Ravenäsfolk får jag lämna därhän nu.

Jag bifogar skannade bilder av "husförhörslängderna" för Ravenäs t.o.m. 1779.

Ravenäs tycks ha blivit mantalssatt senast 1666, nämligen till 1/8-dels mtl. Jordnaturen är frälse; jorden ägdes av adelsmän som, ursprungligen mot skyldighet att rusta häst och kavallerist, var "frälsta" från att behöva betala skatt till kronan. De bönder som drev en sådan gård för egen räkning kallades därför frälsebönder. Med dagens terminologi arrenderade de marken av ägaren, och bönderna själva var inte befriade från att betala mantalspenning. På den sociala rangskalan stod frälsebönderna lägre än skattebönderna, som ägde sin jord. Ytterligare ett snäpp nedåt i status stod bl.a. torparna. För Ravenäs del tycks det under 1600-talet dock länge ha varit så att herremannen eller "herrekvinnan" (grevinnan Anna Maria Kruus på Vinäs!) avlönade en "daglig tjänare" eller "enskild tjänare" som fungerade som rättare och som till sin hjälp hade drängar. Detta system verkar ha återinförts när gården brukades under Stensnäs åren 1765–1778. Där fanns då, förutom drängar och pigor, en rättare Jonas Nilsson med hustru Lena Andersdotter och några barn. Denna avlönade personal behövde inte betala mantalspenning. Rättarens eventuella hustru och vuxna barn var däremot inte befriade från pålagan. Från 1780 är "Capitain Herr Baron von Knorring" införd som ägare till Ravenäs, men i marginalen står att han "bor på Forsby" eller "bor i Västra Ed". I övrigt är införda "adeliga tjänare" (eg. tjänare till adel) som tydligen drev gården för von Knorrings räkning. Baron von Knorring dog 1797, men bilden är i princip densamma under de allra sista åren av 1700-talet, då Otto W. Lybecker var herre till Forsby.

Min ffmmmmfff Nils Andersson, född ca 1650 på torpet Klint i Ukna socken, gifte sig 1684 med Bengta Rasmusdotter, född ca 1652 på det närbelägna Svenstorpet i V:a Eds socken. (Båda dessa torp låg vid den tiden under Vinäs.) Från året därpå, 1685, var de mantalsskrivna på Ravenäs, där de verkade som frälsebönder och var bosatta ända till sin död. Där fick de minst 8 barn. Två av sönerna, Anders och Arvid med respektive familjer, övertog på 1720-talet arrendet på var sin 1/16-dels mantal. (Kan det vara så att de två familjerna bodde i var sin av de två ryggåsstugorna?!?). Mor Bengta dog 85 år gammal strax före jul 1736. Nils tappade då kanske livslusten och dog 2 veckor senare, 87 år gammal. År 1739 dog Arvid, och samma år flyttade Anders familj till för mig okänd ort. Arvids änka Elin Larsdotter gifte om sig med en Nils Nilsson,

möjligen en bror till Anders och Arvid, och bodde kvar med sin make till 1745. Dessa mina släktingar brukade och bebodde alltså Ravenäs i sammanlagt 60 år. Min egen linje från Nils och Bengta går via sonen Jöns, som kom att bli bonde på Löckerum, några kilometer från Skedshult i riktning mot Ukna.

Peter Sigfridson i november 2016